

förväntan torde ur dessa icke ha framgått några förslag av mera omfattande, programmatisk natur. Ett starkt intresse knyter sig till det av bostadssociala utredningen vid årsskiftet framlagda betänkandet om bostadsproduktionen. Vad de borgerliga partierna beträffar, förefaller det i allt större utsträckning som om dessa skulle vara beredda att ge sin anslutning åt även ganska kostnadskrävande projekt på det socialpolitiska området och i stället koncentrera sitt motstånd mot de direkta socialiseringsförslagen. Socialpolitiken skulle därmed avföras ur stridslinjen, och det är icke alldeles givet att någon samlad socialiseringsaktion intar dess plats. I försvarsfrågan råder stor oklarhet, sedan atombomben revolutionerat dess förutsättningar. I juli 1945 tillsattes en ny stor försvarsutredning, men efter vilka linjer dess arbete slutligen kommer att gå torde ingen kunna förutsäga, ej ens dess egna medlemmar. Den stora skolutredningen framlade vid årsskiftet sitt huvudförslag, vilket under år 1946 kommer att undergå fortsatt behandling.

II. Den ekonomiska utvecklingen

av

ERIK DAHMÉN

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1945 har i hög grad fått sin prägel av övergången från krigs- till fredsförhållanden. Medan situationen i krigets slutskede dominerades av ett nästan fullständigt stopp i utrikeshandeln och därmed sammanhängande problem samt av en synnerligen omfattande och långvarig strejk inom verkstadsindustrien, har utvecklingen efter krigsslutet och efter strejkens upphörande i början av juli i stort sett varit mycket gynnsam, även om knappheten på bränsle samt många slag av råvaror och industriella förnödenheter på många håll varit synnerligen besvärlig och i vissa fall tvingat till produktionsinskränkningar. Det första skedet av näringslivets omställning från krigs- till fredsförhållanden har passerats utan större svårigheter. Krigsproduktionens och den förstärkta försvarsberedskapens avveckling har kunnat genomföras anmärkningsvärt snabbt och smidigt. Vidare har försörjningsläget efter hand avsevärt förbättrats. Ransoneringen av bl. a. textil- och skovaror, kaffe, te, kakao och tobak samt ägg har under året upphört.

Arbetsmarknadens utveckling utgör det bästa exemplet på den snabba och smidiga anpassningen efter fredsförhållanden. De i runt tal 140 000 personer, som mot slutet av 1944 voro inkallade i beredskap eller sysselsatta i krigsproduktion, ha kunnat infogas i den fredsmässiga produktionen utan att någon som helst arbetslöshet uppstått. Situationen på arbetsmarknaden kännetecknades sålunda mot slutet av 1945 alltjämt av mycket god arbetstillgång och brist på arbetskraft inom åtskilliga näringsgrenar. Den av fackförbunden redovisade arbetslösheten har legat på samma låga nivå som under föregående år, medan antalet hjälpsökande arbetslösa t. o. m. varit betydligt lägre.

Ökningen av sysselsättningen återspeglas bland annat i den *industriella produktionens* utveckling. Denna, som under första halvåret starkt påverkades både av stoppet i utrikeshandeln och av försvarsberedskapen men framför allt av verkstadsstrejken, visade från sommaren en snabbt stigande tendens. Den var därför vid årets slut uppe i ungefär samma höga nivå som omedelbart före kriget, trots den besvärande bristen på bränsle och råvaror liksom också på många slag av industrimaskiner och förnödenheter. Den livliga aktiviteten präglade såväl exportindustrierna som hemmamarknadsindustrierna. De förra ha snabbt avvecklat de stora lager, som på de flesta håll förelågo vid krigets slut, samt producerat så mycket som tillgången på bränsle, råvaror och arbetskraft gjort möjligt. De senare ha starkt påverkats av den goda hemmamarknadskonjunkturen, där åtskilliga eftersatta behov gjort sig gällande men där framför allt den omfattande bostadsproduktionen varit avgörande.

Bostadsproduktionen har under året legat omkring 10 procent högre än under föregående år, varigenom den endast obetydligt understigit 1939 års rekordnivå. Emellertid voro vid årets slut minst 5 000 nya lägenheter, som skulle ha varit färdiga under höstens lopp, ännu icke klara för inflyttning på grund av att diverse installationsmateriel, bl. a. värmepannor och värmeelement, icke kunnat anskaffas, vilket i sin tur var en följd av verkstadsstrejken under nästan hela första halvåret.

Industriens investeringar ha försvarats av knappheten på byggnadsmaterial och arbetskraft samt svårigheter att anskaffa maskiner. De ha därför icke kunnat komma upp i en högre nivå än 1944, trots att planer förelågo på en i förhållande till 1944 betydligt ökad investeringsverksamhet. Följden har blivit att industrien för innevarande år har mycket omfattande investeringsplaner. Om dessa kunna realiseras — vilket dock icke är sannolikt, eftersom knappheten på material och arbetskraft torde bli bestående under lång tid framåt — skulle investeringsverksamheten under 1946 komma att betydligt överstiga t. o. m. 1939 års högkonjunktturnivå.

Prisutvecklingen var under 1945 liksom under 1944 i stort sett svagt sjunkande. För hela året föreligger en partiprissänkning på knappt 4 procent. Liksom prisstegringen under krigsåren framför allt berott på importens fördyring, ha importprisernas utveckling även varit utslagsgivande för den nedgång i partiprisnivån som hittills ägt rum. De inhemska prisbestämningsfaktorerna ha nämligen under året i stort sett varit stabila. Nedgången i partipriserna har emellertid ännu icke i nämnvärd grad givit utslag i konsumtionsprisinivån. Trots den stabila tendensen under året måste prisläget vid årets slut alltså betecknas som labilt, och inflationsfaran kunde icke betraktas som övervunnen. Läget inrymde alltså många ovissa moment. Ett sådant sammanhänger med återknytandet av handelsrelationerna med utlandet och därav följande nödvändighet att anpassa de svenska priserna till prisnivåerna i främmande länder, varvid prisstegringstendenser kunna utlösas såväl från export- som importsidan. Man hade vidare att räkna med möjligheten av prisstegringar på grund av den allmänna höjningen av penninglönerna.

Löneutvecklingen dominerades av en allmän rörelse av lönenivån uppåt. De kollektivavtal som under året träffats, ha vanligen inneburit en höjning av lönerna med i runt tal 5 procent. Med undantag för verkstadsindustrien har denna rörelse försiggått utan större öppna konflikter. Konflikten vid verkstäderna som pågick från februari till början av juli var den långvarigaste som förekommit i Sverige. Den innebar också en större förlust av arbetsdagar än någonsin tidigare under ett enda år, nämligen 13,5 milj. Strejkens långvarighet förklaras å ena sidan av att industriföretagen på de flesta håll hade välfyllda lager men till följd av stoppet i utrikeshandeln mycket begränsade avsättningsmöjligheter, å andra sidan av att arbetarparten förfogade över betydande strejkkassor samt dessutom hade god tillgång till arbete inom andra näringsgrenar, företrädesvis skogsbruk och torvupptagning.

Penning- och kapitalmarknaden har liksom föregående år präglats av allmänt penningöverflöd. Sedelmängdens ökning har fortsatt. Ränteläget uppvisar överlag en sänkning med ungefär 1/2 procent. Utvecklingen på penning- och kapitalmarknaden sammanhängde i första hand med de statliga utgiftsoverskotten och de under andra halvåret forcerade exporten.

Såsom i olika sammanhang redan framhållits, har den ekonomiska utvecklingen i Sverige under det gångna året i högsta grad rönt inflytande av utvecklingen på *utrikeshandeln*s område. Sedan handeln med Europa praktiskt taget upphört på hösten 1944 och lejdtrafiken starkt minskats från årsskiftet 1944/45, låg såväl export som import under de första fem månaderna på en minimal nivå, till dess Europakrigets upphörande från försommaren medförde en avgörande vändning. Uppgången

gällde till en början framför allt *exporten*. Den allmänna varuhungern utomlands skapade goda exportmöjligheter, särskilt för de svenska skogsprodukterna. Exporten har emellertid till största delen möjliggjorts endast tack vare mycket stora svenska statskrediter till de mottagande länderna. Först i augusti började *importen* förete en mera avgörande förbättring. Under årets senare månader låg expansionen i utrikeshandeln framför allt på importsidan. Bidragande härtill voro bl. a. successivt genomförda lättnader i de internationella råvarukontrollerna samt en avsevärd förbättring i tonnageläget.

Det totala exportvärdet uppgick till 1 757 mill. kr och importvärdet till 1 088 mill. kr. Handelsbalansen utmynnade därmed i ett exportöverskott av 669 mill. kr. Detta innebär en fullständig omsvängning jämfört med 1944, då exporten utgjorde 853 mill. och importen 1 677 mill. kr, alltså ett importöverskott av 824 mill. kr. Det stora exportöverskottet är givetvis delvis en engångsföreteelse, eftersom det dels förutsatt stor kreditgivning, dels varit förenat med en betydande lagertömning. Man måste också ta hänsyn till att ett exportöverskott är en mer eller mindre normal företeelse under andra halvåret, då skeppningen av skogsprodukter har högsäsong.

I exporten dominerade varugrupperna trävaror, pappersmassa och papper, som tillsammans svarade för hälften av det totala exportvärdet. Därefter följde grupperna metaller, transportmedel samt maskiner och apparater, medan den normalt viktiga exporten av järnmalm var relativt obetydlig. De största grupperna inom importen utgjordes av spånadsämnen, vegetabiliska ämnen samt kemiska produkter. Importen av kol och koks har varit årets sorgebarn. Från England ha några leveranser icke varit möjliga. I stället fästes till en början stora förhoppningar på kolimport från Polen. I verkligheten blevo emellertid dessa leveranser, framför allt på grund av transportsvårigheter i Polen, högst obetydliga. De största leveranserna kommo i stället från Förenta staterna. Totala kol- och koksimporten stannade dock vid endast omkr. 5 procent av den normala under åren närmast före kriget. Importen av mineralolja förlöpte däremot mycket tillfredsställande och var mot årets slut ungefär uppe i en månadssiffra motsvarande förkrignivån. Detta har medfört betydande lättnader för motortrafiken. Bensintilldelningen har blivit fri och gengasdriften försvunnit. Även för fastighetsuppvärmningen har oljeimporten medfört vissa lättnader.

Den minimala importen av kol och koks har under det gångna året gjort *bränsleläget* kritiskt. Åtskilliga industrier ha sålunda fått inskränka eller helt stoppa driften under längre eller kortare perioder. Tack vare förbrukning av en stor del av det ineliggande reservlagret och tack vare

en under sommaren och hösten starkt forcerad avverkning av ved har emellertid en katastrofal utveckling kunnats undvikas.

Utvecklingen på *jordbrukets* område uppvisar inga mera anmärkningsvärda händelser. Knappheten på arbetskraft har liksom tidigare varit besvärande. Prisutvecklingen har inom ramen för den statliga regleringen varit stabil. Justeringar i båda riktningarna ha förekommit, men de ha varit av mindre betydelse. Som helhet kan 1945 års skörderesultat betecknas som medelmåttigt. Trots att den sammanlagda brödsädesarealen varit åtskilligt mindre än normalt uppgick skörden till ungefär samma kvantitet som under de närmast föregående åren. Skörden av fodersäd blev emellertid otillfredsställande. I gengäld var höskörden liksom föregående år mycket stor, även om kvaliteten måhända blev något sämre än vanligt. Den animaliska produktionen visade i allmänhet ett bättre resultat än föregående år. Mjolk- och smörproduktionen ökade något, medan kött- och fläskproduktionen var ungefär oförändrad eller något mindre. Kreatursstocken tillväxte icke obetydligt och är numera uppe i ungefär samma nivå som åren närmast före kriget.